

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

247279

กระบวนการกลายเป็นกิจกรรมของหมู่บ้านชนเมืองแห่งหนึ่ง
ในจังหวัดเชียงใหม่

สว่าง มีแสง

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กันยายน 2554

600252010

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

กระบวนการกลายเป็นกิจกรรมกรของหมู่บ้านชนเมืองแห่งหนึ่ง
ในจังหวัดเชียงใหม่

สว่าง มีแสง

วิทยานิพนธ์นี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

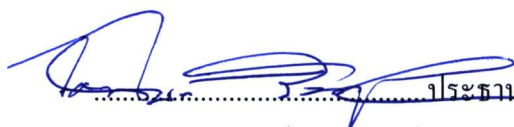
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กันยายน 2554

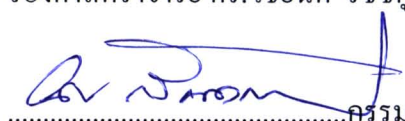
กระบวนการกลายเป็นกิจกรรมกรของหมู่บ้านชนเมืองแห่งหนึ่ง
ในจังหวัดเชียงใหม่

สว่าง มีแสง

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

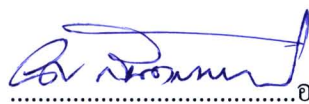
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

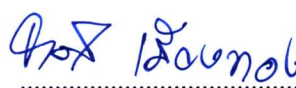

.....ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ รัชชกุล

.....กรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ

.....กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.จามะรี เชียงทอง

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
รองศาสตราจารย์ ดร.จามะรี เชียงทอง

23 กันยายน 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้เพราะความกรุณา ความอนุเคราะห์ และน้ำใจจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และให้ความรู้ตลอดจนคำชี้แนะนับตั้งแต่ขั้นตอนการพัฒนาโครงร่างวิทยานิพนธ์เรื่อยมา ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จามะรี เชียงทอง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมซึ่งได้ให้ความกรุณาแก่ผู้เขียนเป็นอย่างมาก โดยที่ท่านมาท่านได้ให้ทั้งคำแนะนำและแนวความคิดทฤษฎีตลอดจนตลอดเวลาติดตามความคืบหน้าของวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนตลอดมาจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ไซยนต์ รัชชกุล ที่กรุณาเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ และได้ให้ความเมตตาตลอดจนให้ความรู้แก่ผู้เขียนเป็นอย่างมาก

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วัฒนา สุกถศีล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี อาจารย์ ดร. อภิญา เพ็ญฟูสกุล อาจารย์ ดร. วสันต์ ปัญญาแก้ว และคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้เปิดพรหมแดนความรู้ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาแก่ผู้เขียน และขอขอบคุณพี่ชื่น อนุญา ทาจันทร์ ที่กรุณาช่วยเหลือผู้เขียนมาตลอดระยะเวลาการศึกษา ทั้งด้านคำแนะนำเกี่ยวกับการเรียน และขั้นตอนระเบียบการต่างๆ เสมอมา

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ สายชล สัตยานุรักษ์ คำถามในระหว่างการสอบสัมภาษณ์เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีเมื่อ 9 ปีที่แล้วของอาจารย์ได้เปลี่ยนแนวทางและจุดมุ่งหมายในชีวิตของผู้เขียนโดยสิ้นเชิง (ซึ่งผมดีใจและภูมิใจมากครับอาจารย์) ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ที่ได้กรุณาให้ความรู้ ให้โอกาสและประสบการณ์การทำงานที่มีค่ายิ่งแก่ผู้เขียน และขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ สรัสวดี อ๋องสกุล รองศาสตราจารย์ อุษณีย์ ธงไชย และคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุกท่านที่ปลูกฝังการตั้งคำถามต่อประเด็นทางสังคมต่างที่อยู่รอบๆ ตัว

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้เขียนขอขอบคุณพี่ป้าน้ำอาที่บ้านหม้อทุกท่านที่ให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนและตลอดเวลาทั้งที่ขุ่นแสบยุงครั้งแล้วครั้งเล่า ตอบคำถามของผู้เขียน ขอขอบคุณน้ำหอม ป่านวล พี่ฝน พี่มะลิ พี่ตัว แม่ทอง อ้อยสุข พ่อเลี้ยงกิจ อ้ายพัฒน์ ป้าอรพิน พี่หลิว น้องรุ่ง ที่นอกจากจะตลอดเวลาให้ข้อมูลแก่ผู้เขียนแล้ว ยังให้ความเอ็นดูและความคุ้นเคยกับผู้เขียนเป็นอย่างมาก จนผู้เขียนรู้สึกอยู่เสมอมามีญาติที่เชียงใหม่ซึ่งคอยไต่ถามสารทุกข์สุกดิบและให้ความเมตตา

เสมอ ขอบพระคุณลุงชัย ป้าเล็ก พี่หญิง ลุงโบ ป้านิด พี่แม้ว พี่มิน ลุงตู่ และป้าวันดี ที่กรุณาสนับสนุนเงินทุนในการศึกษา และค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมถึงที่พัก หากไม่ได้ความกรุณาของลุงป้าและพี่ๆ ทุกคน ผู้เขียนคงไม่สามารถศึกษาได้จนจบ

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ พัฒนาสังคมทุกคน ขอบคุณพี่เอ๋ พี่เอ๋อ พี่ปลาย พี่บาส พี่ไคร้พี่ พี่แอ๊ด พี่แอ้ พี่ตุ๊กตา พี่สุ พี่ต๋ोक พี่แปง พี่เอ้ม และพี่งยุทธ สำหรับ “เพื่อน” พัฒนาสังคม รหัส 50 ทุกคน พี่สล พี่จิ พี่เจี๊ยะ พี่ปาล์ม และอีฟ ถ้ากล่าวหรือคำขอบคุณใดๆ ก็คงไม่เพียงพอต่อประสบการณ์ที่พวกเราได้ใช้ชีวิตและเรียนรู้ร่วมกันมาตลอดระยะเวลา 5 ปี ขอบคุณเพื่อนประวัติศาสตร์ 45 ทุกคนที่คอยสอบถามและคอยเป็นกำลังใจให้กับผู้เขียนเสมอมา

ท้ายที่สุดวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดขึ้นได้เพราะพ่อ – แม่ และแม่ยายสุพันธ์ ชลานุเคราะห์ ที่เห็นคเห็น้อยประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตรเพื่อสนับสนุนการศึกษาของผู้เขียนมาโดยตลอด ขอบคุณมากครับ

สว่าง มีแสง

247279

การศึกษากระบวนการกลายเป็นกิจกรรมกรของหมู่บ้านชนเมืองแห่งหนึ่งในจังหวัด
เชียงใหม่ โดยเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่บ้านหม้อ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์
เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาค
การเกษตรของหมู่บ้านชนบทชนเมืองแห่งหนึ่ง 2) ศึกษาถึงการก่อรูปของผู้ผลิตแต่ละประเภทใน
ระบบหัตถอุตสาหกรรม เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการก่อรูปของทุนท้องถิ่นในระดับหมู่บ้านและ
กระบวนการกลายเป็นแรงงานรับจ้างในภาคหัตถอุตสาหกรรม 3) ศึกษาการปรับใช้เครือข่าย
ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการผลิตหัตถอุตสาหกรรมของพื้นที่
กรณีศึกษา

บริบทของพื้นที่การศึกษปัจจุบันการผลิตนอกภาคการเกษตรได้ทวีความสำคัญและ
เป็นแหล่งที่มาของรายได้มากกว่าการผลิตในภาคการเกษตร ซึ่งเหลือเพียงการทำนาปลูกข้าวเท่านั้น
ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ปัจจัยภายในคือ หนึ่งการเป็น
พื้นที่น้ำท่วมและอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ดังนั้นแม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามในการ
ปลูกพืชพาณิชย์แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จนัก สองครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไร้ที่ดินเกษตร
(ร้อยละ 61.6) เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบทำให้ไม่สามารถบุกเบิกที่ทำกินใหม่ได้ ดังนั้น
เมื่อชุมชนขยายตัวจาก 17 ครัวเรือนเมื่อก่อตั้งชุมชนเป็น 310 ครัวเรือนในปัจจุบัน จึงส่งผลให้
ครัวเรือนส่วนใหญ่ไร้ที่ดินเกษตร และสามการขยายตัวของหัตถอุตสาหกรรมไม้มะม่วงที่เกิดขึ้น
นับแต่ปี พ.ศ. 2533 ได้ดึงดูดเกษตรกรไร้ที่ดินในพื้นที่เข้าสู่ระบบการผลิตแบบ合家ช่วง นอกจากนี้
ปัจจัยจากภายนอกคือ การเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในภาคเหนือของจังหวัด

เชียงใหม่ โดยเฉพาะการขายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่และอำเภอ
สันกำแพงนับตั้งแต่ ทศวรรษที่ 2510

จากการศึกษามีข้อค้นพบว่า หนึ่งระบบการผลิตหัตถอุตสาหกรรมไม้มะม่วงได้
ก่อให้เกิดเจ้าของโรงงาน (ทุนท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน) ซึ่งเป็นผู้จ้างงานหลักภายในชุมชนขึ้น โดย
สามารถแบ่งเจ้าของโรงงานออกได้เป็นสองประเภทคือ “เจ้าของโรงงานที่ไม่ใช้การจ้างเหมาช่วง”
เป็นเจ้าของโรงงานรายดั้งเดิมที่ก่อตั้งกิจการมาเป็นเวลานานและมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจดีมาแต่เดิม
มีโรงงานครบวงจรและจ้างแรงงานให้มาทำการผลิตในพื้นที่โรงงานของตน กับ “เจ้าของโรงงานที่
จ้างงานแบบเหมาช่วง” ซึ่งเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ที่สะสมทุนขึ้นในภายหลังจึงใช้การกระจาย
การผลิตแบบเหมาช่วงเพื่อลดต้นทุนในการดำเนินกิจการ ข้อค้นพบประการที่สองคือระบบการผลิต
หัตถอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดแรงงานรับจ้างในพื้นที่กรณีศึกษา แรงงานเหล่านี้มีทั้งแรงงานที่ผัน
ตนเองออกจากภาคการเกษตรอย่างสิ้นเชิง (กรรมกร) และในขณะเดียวกันก็พบว่ามีความแรงงานซึ่งทำ
การผลิตที่หลากหลายทั้งในและนอกภาคการเกษตร (กึ่งกรรมกร) ข้อค้นพบประการที่สามพบว่า
การผลิตหัตถอุตสาหกรรมได้ใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเครือข่ายมาเป็นเครื่องมือในการ
จัดความสัมพันธ์ทางการผลิต เจ้าของโรงงานที่ไม่ใช้การจ้างเหมาช่วงใช้ระบบอุปถัมภ์ในการดูแล
ลูกน้องหรือคนงานประจำของตน ในขณะที่เจ้าของโรงงานซึ่งใช้การจ้างเหมาช่วง ซึ่งยังไม่สามารถ
สะสมทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมได้มากเพียงพอจะอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม
เช่น การเป็นเพื่อนบ้านและเครือญาติในกระบวนการจ้างงานแบบเหมาช่วงและจ่ายค่าตอบแทนเป็น
รายชิ้น

การศึกษานี้จะชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างภายในชุมชน ที่มีมาแต่เดิมยังคงเด่นชัดขึ้นเมื่อ
ชุมชนเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การผลิตหัตถอุตสาหกรรม ภายในชุมชนได้เกิดผู้ผลิตประเภทต่างๆ ที่
หลากหลายนับตั้งแต่ผู้ประกอบการ ผู้รับเหมาช่วง กรรมกร และ กึ่งกรรมกร แต่กระนั้น
ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เคยมีมาแต่เดิม เช่น ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความ
เป็นเพื่อนบ้านก็ยังคงมีความสำคัญ แม้อยู่ภายใต้กระบวนการขายตัวของทุนนิยมเข้าสู่หมู่บ้าน
โดยเฉพาะในการจัดการแรงงานของระบบหัตถอุตสาหกรรม

Thesis Title	Partial Proletarianization Process of a Peri-urban Village in Chiang Mai Province	
Author	Mr. Sawang Meesaeng	
Degree	Master of Arts (Social Development)	
Thesis Advisory Committee		
	Professor Dr. Yos Santasombat	Advisor
	Associate Professor Dr. Jamaree Chiengthong	Co-advisor

Abstract

247279

The thesis entitled “Partial Proletarianization Process of a Peri-urban Village in Chiang Mai Province” selects Baan Mor village, Sankampaeng District, Chiang Mai province as a case study. It has three main objectives: 1) to study the changing process of the production structure in both on-farm and off-farm activities in one peri-urban village; 2) to investigate the construction of different types of producers in the craft industry in order to see the accumulation process of local capital in the village level and the process of transformation of farmers into labors in the craft industry; and 3) to examine the adaptation of social network utilized as economic bases, particularly in the production of craft industry in the case-study village.

The current context of the village shows that the off-farm production is gradually important and is a better main source of income than on-farm production. Rice farming is only on-farm activity in this village. This transformation is influenced by internal and external factors. There are three main internal factors. First is the village’s landscape as paddy rice fields which are located far away from natural water resources. Although people attempted to engage in the cash crop production, they didn’t succeed. Second, the majority of households are landless (61.6%) because the community in the early period with 17 household was settled down in the lowland. Later the community was extended to 310 households but they could no longer find the new land for agriculture. Third, the expansion of the mango wood craft industry occurring in 1990 has attracted landless agriculturists to enter the subcontract production. For the external factor, Chiang Mai province has been promoted as the center for economics and tourism of

Thailand's northern region, particularly the rising of tourism in Chiang Mai province and Sankampaeng District since the mid of the 1960s (around in 1967).

The study shows three main findings. First, the craft industry of mango wood facilitates the emergence of factory owners (local capitals in the village level) who are main entrepreneurs in the community. There are two types of the owners. One is original owners who have done this business for long time and have strong economic grounds. They own the full-cycle production factories and employ people to work in their own factories so they don't depend on the "subcontract" system. The other is owners who depend on the "subcontract" system. They are new-face entrepreneurs who accumulate capitals in the recent times. They use this system because they want to reduce cost of production. Second, the craft industry system generates wage labor in the case-study area. The laborers in this village are those who absolutely abandon agricultural activities (proletariats) and those who do diverse production, both on- and off-farming (partial proletariats). Third, the craft industry creates social relations in form of network as one of tools to manage production relations. The factory owners who don't depend on the subcontract system employ patron-client relationships to take care of their own subordinates or employees whereas the other kind of factory owners who still can't accumulate sufficient economic and social capitals utilize the social relationships in form of neighborhood and kinship in the subcontract system and paying wages due to number of work pieces.

This study indicates that the internal differentiation in the village is more obvious when it tuning into the craft industry. There are several kinds of producers, ranging from entrepreneurs, subcontractors, laborers, and partial laborers. Nonetheless, the social relations originated in the past such as patron-client relationship, kinship, and neighborhood are still important in the village amidst the process of capitalism expansion, especially labor management in the craft industry.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
สารบัญตาราง	๗
สารบัญภาพ	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ณ
 บทที่ 1 บทนำ	 1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย	5
1.4 ทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง	5
1.4.1 สังคมชาวนา และความเป็นชาวนาในประเทศโลกที่สาม	6
1.4.2 ระบบหัตถอุตสาหกรรมภายใต้บริบทพื้นที่ชนเมือง	12
1.4.3 เครือข่ายทางสังคมในฐานะทุนทางสังคม และในฐานะเครือข่าย ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม	16
1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา	25
1.6 ขอบเขตและวิธีวิจัย	27
1.6.1 พื้นที่วิจัย	27
1.6.2 หน่วยการวิเคราะห์	28
1.6.3 ระดับการวิเคราะห์	29
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	29
1.8 ระยะเวลาในการศึกษา	30
1.9 เนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 2 จากเกษตรเชิงพาณิชย์สู่หัตถอุตสาหกรรม: การเปลี่ยนแปลงการผลิตของชุมชน ในฐานะกลยุทธ์ที่หลากหลายในการดำรงชีวิต	32
2.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่กรณีศึกษา	32
2.2 ความล้มเหลวของพืชพาณิชย์และการกลายเป็นแหล่งผลิต หัตถอุตสาหกรรมของบ้านหม้อ	36
2.2.1 เกษตรกรรมในบ้านหม้อ: ความพยายามปลูกพืชพาณิชย์ที่ไม่ประสบผล	37
2.2.1.1 ช่วงการเริ่มปลูกพืชพาณิชย์ พ.ศ. 2490 – พ.ศ. 2520	37
2.2.1.2 ช่วงการปลูกพืชพาณิชย์อย่างเข้มข้น พ.ศ. 2520 – พ.ศ. 2545	39
2.2.1.3 ช่วงการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน	44
2.3 พัฒนาการทางด้านหัตถกรรมและการเกิดขึ้นของระบบหัตถอุตสาหกรรม ในบ้านหม้อ	48
2.3.1 ช่วงการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่ระลึก พ.ศ. 2516 – พ.ศ. 2533	50
2.3.2 ช่วงการขยายตัวของหัตถกรรมจากไม้มะม่วง พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2548	52
2.3.3 การผลิตเหมาช่วงรายชิ้นและการกระจายการผลิตในลักษณะสายพาน	53
2.4 การขยายตัวของหัตถกรรมและการเปลี่ยนแปลงของภาคการเกษตรในปัจจุบัน	60
2.5 สรุป	62
บทที่ 3 กระบวนการก่อรูปเป็นเจ้าของโรงงานหัตถอุตสาหกรรมและ (กึ่ง) กรรมกรในชนบท	64
3.1 กระบวนการกลายมาเป็นเจ้าของโรงงานหัตถกรรม	65
3.1.1 เจ้าของโรงงานรายเก่า: จากเจ้าของที่ดินมาเป็นเจ้าของโรงงาน	65
3.1.1.1 พ่อเลี้ยงกิจ: เจ้าของโรงงานหัตถกรรมไม้มะม่วงรายแรก ของบ้านหม้อ	66
3.1.1.2 “อบต. ถาวร”: เจ้าของโรงงานไม้มะม่วงขนาดใหญ่ครบวงจร	70
3.1.2 เจ้าของโรงงาน (ใหม่): เจ้าของโรงงานที่กระจายงานแบบเหมาช่วง	72
3.1.2.1 นายกนคร: เจ้าของโรงงานหัตถกรรมเหมาช่วงแบบมีหุ้นส่วน	73
3.1.2.2 อ้ายวัฒน์: เจ้าของโรงงานหัตถกรรมขนาดใหญ่แบบเหมาช่วง	77

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 ผู้รับเหมาช่วง: โซ่ออกกลางในกระบวนการจัดการแรงงาน	79
3.2.1 น้ำเลือน: โซ่ออกกลางระดับนายทุน	80
3.2.2 น้ำหอม: โซ่ออกกลางระดับหัวหน้ากลุ่มแรงงาน	81
3.3 ผู้ผลิตรายชั้น: กรรมกร และ (กึ่ง) กรรมกร	84
3.3.1 ป่านวล: ผู้ผลิตรายชั้นที่มีที่นาเป็นของตนเองและเช่าที่นาเพิ่มเติม	84
3.3.2 อ้ายพัฒน์: ผู้ผลิตรายชั้นที่ไม่มีที่นาแต่เช่าที่นาเพื่อทำการเกษตร	86
3.3.3 น้ำทวี: ผู้ผลิตรายชั้นที่มีที่นาเป็นของตนเองแต่ไม่ทำนา	87
3.3.4 ดุงพวงค์: ผู้ผลิตรายชั้นที่ไม่มีที่นาและไม่ทำการเกษตร	88
3.4 สรุป	90
บทที่ 4 การสร้างและการปรับประยุกต์เครือข่ายความสัมพันธ์ในกระบวนการผลิต หัตถอุตสาหกรรม	92
4.1 เครือข่ายทางสังคมและทุนทางสังคม	95
4.2 การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในการสั่งซื้อสินค้าและกระจายสินค้า: เครือข่ายที่ไม่ตายตัว	98
4.2.1 เครือข่ายวัตถุดิบ: ผู้ค้าไม้	98
4.2.2 เครือข่ายการตลาดและการกระจายสินค้า	99
4.2.2.1 เครือข่ายตลาดภายในประเทศ	99
4.2.2.1 เครือข่ายตลาดต่างประเทศ	100
4.3 การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในการผลิต: เครือข่ายที่ค่อนข้างตายตัว	102
4.3.1 เครือข่ายความสัมพันธ์โรงงานพ่อเลี้ยงกิจ: ความสัมพันธ์ระหว่าง “พ่อเลี้ยง” กับ “ลูกน้อง”	103
4.3.2 เครือข่ายความสัมพันธ์โรงงาน อบต. ถาวร: ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของโรงงานกับ “ลูกน้อง”	104
4.3.3 เครือข่ายความสัมพันธ์ของโรงงานนายคนคร: เครือข่ายความสัมพันธ์จากการเข้าหุ้นร่วมกิจการ	107

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3.4 เครือข่ายความสัมพันธ์ของโรงงานอ้ายวัฒน์: เครือข่ายการเหมาช่วงภายในชุมชนและเครือข่าย	109
4.4 การสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน	111
4.4.1 กรณีการสร้างเครือข่ายของเจ้าของโรงงาน	111
4.3.2 กรณีการสร้างเครือข่ายของผู้รับเหมาช่วงผลิต	112
4.5 สรุป	113
บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิต คนรุ่นใหม่ในชนบทและทุนท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน	115
5.1 ลักษณะวิถีชีวิตและการบริโภคภายในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท	117
5.2 คนรุ่นใหม่ในชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท	124
5.2.1 กลุ่มที่ยังคงประกอบอาชีพอยู่ภายในชุมชน	127
5.2.1.1 การสืบทอดอาชีพการผลิตหัตถกรรมเจ้าของโรงงาน หัตถกรรมไม้มะม่วงรายใหญ่	128
5.2.1.2 คนรุ่นใหม่ในชนบทที่เข้าสู่การรับจ้างผลิตสินค้า หัตถกรรมรายขึ้น	129
5.2.2 กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ประกอบอาชีพอยู่ภายนอกชุมชน	129
5.2.2.1 ปริญาตรีใบที่ 9: การลงทุนเพื่อการศึกษาบุตร ของผู้รับเหมาช่วงและผู้ผลิตรายขึ้น	130
5.3 การก่อตัวของทุนท้องถิ่นและนโยบายภาคปฏิบัติในการพัฒนาชนบท	132
5.3.1 การก่อรูปของทุนท้องถิ่นและการควบคุมจัดการแรงงานใน พื้นที่ชนเมือง	132
5.3.2 ทุนท้องถิ่นระดับหมู่บ้านและนโยบายภาคปฏิบัติในการพัฒนาชนบท: “อยู่กับบ้านมีเงิน มีงาน บันดาลสุข”	139
5.4 สรุป	144

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 บทสรุป	147
6.1 ข้อค้นพบจากการศึกษา	150
6.1.1 การเป็นเจ้าของโรงงาน ผู้รับเหมาช่วง และแรงงานในชนบท	150
6.1.1.1 การก่อรูปของทุนท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน	150
6.1.1.2 การกลายเป็นแรงงานรับจ้าง	152
6.1.2 เครือข่ายทางสังคมและทุนทางสังคม	153
6.1.3 เครือข่ายความสัมพันธ์ที่ยึดหยุ่นกับกระบวนการจ้างงานอย่างยืดหยุ่น	154
6.1.4 “คนรุ่นใหม่”: การเปลี่ยนแปลงการผลิตและการบริโภค	156
6.2 ข้อถกเถียงเชิงทฤษฎี	159
6.2.1 ข้อถกเถียงเรื่องปัญหาการเกษตรการขยายตัวของทุนนิยมในชนบท	159
และการก่อรูปของผู้ประกอบการรายย่อย	
6.2.2 ข้อถกเถียงเรื่องจริยศาสตร์ของความอยู่รอดและระบบอุปถัมภ์	160
ประเด็นถกเถียงที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับวัฒนธรรม	
6.3 นัยยะต่อการพัฒนาสังคม	161
6.4 สรุป	164
บรรณานุกรม	166
ภาคผนวก	171
ภาคผนวก ก	172
ภาคผนวก ข	173
ภาคผนวก ค	174
ประวัติผู้เขียน	175

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 แสดงอาชีพในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร	35
2.2 แสดงรายได้เฉลี่ยจากในและนอกภาคการเกษตร	35
2.3 แสดงลักษณะการทำนาของบ้านหม้อปัจจุบัน	45
2.4 แสดงขนาดและวัตถุประสงค์ในการเช่าที่ดินของผู้ไม่มีที่ดินเกษตร	46
2.5 แสดงขนาดการให้เช่าที่ดินและรายละเอียดของผู้มีที่ดินเกษตรให้เช่า	47
2.6 แสดงคำตอบแทนการกลังไม้เป็นรายชั้น	54
3.1 แสดงรายละเอียดของเจ้าของโรงงาน	78
5.1 แสดงประเภทและระยะเวลาประกอบการหัตถกรรมสองชนิดหลักของ จ.เชียงใหม่	137
5.2 แสดงอาชีพแกนนำบริหารของบ้านหม้อ	139

สารบัญภาพ

รูป	หน้า
2.1 แผนที่บ้านหม้อ ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	33
2.2 การทำ “นาหวาน” ในที่ดินบางแปลงเพื่อลดแรงงานและต้นทุนในการทำนา	61
2.3 การจ้างเกี่ยวข้าวโดยรถเกี่ยวข้าว	62
3.1 โรงงานของพ่อเลี้ยงกิจในปัจจุบันซึ่งย้ายออกไปตั้งภายนอกชุมชน	69
3.2 คนงานของพ่อเลี้ยงกิจเข้ามาทำงานในพื้นที่โรงงานในทุกขั้นตอน	69
3.3 โรงงานของ อบต.ถาวรซึ่งใช้การจ้างแรงงานให้มาทำการผลิตในโรงงาน	72
3.4 มารดานายก อบต.นครคูแลการผลิตในโรงงาน	75
3.5 โรงงานแห่งแรกของนายก อบต. นคร ภายในบ้านหม้อ	76
3.6 กลุ่มแรงงานหญิงรับจ้างแกะสลักลายไม้มะม่วงเครือขายของน้ำหอม	82
4.1 บ้านพักคนงานด้านหลังโรงงานของ อบต. ถาวร	106
4.2 แปลงผักสวนครัวของคนงานที่พักอาศัยในพื้นที่โรงงานของ อบต.ถาวร	106
5.1 ป้ายประกาศเชิญคนในชุมชนร่วมสร้างพิธีหล่อพระเจ้าทันใจ	120
5.2 พิธีหล่อพระเจ้าทันใจในบ้านหม้อ	121

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
1.1 กรอบคิดในการศึกษา	27
2.1 กระบวนการผลิตไม้ระมั่งแบบเหมาช่วงโรงงานของอ้ายวัฒน์	56
2.2 ลักษณะของอุตสาหกรรมโรงงาน (Manufacturing Industry)	59
2.3 ลักษณะของอุตสาหกรรมครัวเรือน (Cottage Industry)	60
3.1 การใช้เครือข่ายความเป็นญาติในกระบวนการผลิต (กลุ่มน้ำหอม)	83
4.1 การผลิตและการกระจายสินค้าของโรงงาน อบต.ถาวร	105
4.2 เครือข่ายการผลิตและการกระจายสินค้าของโรงงานนายกนคร	108